

Válság és világkereskedelem Kilábal-e a válságból a világkereskedelem?

Kiss Judit

*A reálgazdasághoz hasonlóan a világkereskedelem is csak lassan lábál ki a válságból. Jelentős visszahúzó erő a gyenge amerikai gazdaság, Japán lassú növekedése, az európai stagnálás/recesszió, az euróövezet válsága, az adósságválság, a magas munkanélküliség, a restriktív monetáris és a megszorító gazdaságpolitikai intézkedések, valamint a külföldi közvetlen beruházások forgalmának dinamizmusvesztése. A világgazdaságot továbbra is a pénzügyi egyensúlytalanságok jellemzik. A világ áru- és szolgáltatáskereskedelmének motorja a fejlődő régió, s azon belül is Kína és India marad, még akkor is, ha a kínai gazdaság alacsonyabb fokozatba kapcsol és modellt vált. Sok az előre nem látható gazdasági, politikai, természeti tényező. A nyerstermékek (különösen az olaj) ára továbbra is volatilis lesz. Jó hír ugyanakkor, hogy a globalizáció jelenlegi szintjén a nemzetgazdaságok érdeke a nyílt protekcionizmus elkerülése és a multilateralizmus erősítése.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: F1, F4, F13.

Az elhúzó válság hatása a kereskedelmi forgalom alakulására

A 2008-as világgazdasági válság egyik legszembetűnőbb következménye a világkereskedelem zsugorodása volt. Habár már a válságot megelőzően is csökkent a kereskedelem növekedési üteme, a mélypontot ez 2009-ben érte el, amikor az előző évhez képest 12,5 százalékkal zuhant a globális export és import volumene (lásd az *1. táblázatot* és az *1. ábrát*). A második világháború óta ekkor fordult elő először, hogy a világ árukereskedelmének összértéke is visszaesett. Ennek legfőbb okai a következők voltak.¹

- A termelés és ezen belül is az ipari termelés nagymértékben csökkent, ami alapvetően a beruházások s részben a fogyasztás visszaesésének tudható be.
- A termelés visszaesését a közvetlen külföldi beruházások (FDI) csökkenése is felgyorsította.
- Az előzőekből következően a beruházási javak, valamint a nyers- és alapanyagok, illetve a fogyasztási cikkek importigénye jelentősen esett, vagyis a világkereskedelmi válság alapvetően import- (kereslet-)vezérelt volt.

Kiss Judit, az MTA KRTK Világgazdasági Intézet tudományos tanácsadója. E-mail cím: jkiss@krtk.mta.hu

* A cikk a K82034 számú OTKA-kutatás eredményeire támaszkodik.

¹ Ezek részletes bemutatását és elemzését lásd: Kiss [2012a].

– A kereskedelmi forgalom értékének változását a nyerstermékárak emelkedése és nagyfokú ingadozása okozta. (Lásd az 1. és 2. mellékletet.)

– A kereskedelemfinanszírozó eszközök beszűkülése (Elekes, 2012), valamint különböző, de elsősorban burkolt protekcionista gazdaság- és kereskedelempolitikai eszközök alkalmazása² is visszafogta a kereskedelem bővülést.

2010-ben akár azt is lehetett remélni, hogy kilábalunk a válságból, hiszen a világkereskedelem 13,9 százalékkal nőtt, igaz, hogy a megelőző év drasztikus esése által okozott alacsony bázishoz képest. A kiábrándulás 2011-ben következett be, amikor is a növekedési ütem 5,0 százalékosra szelődött, és 2012-re is további növekedési ütemcsökkenést prognosztizálnak. A WTO 2012. szeptemberi előrejelzése 2,1 százalékos világtermelés-növekedést feltételezve³ 2,5 százalékosra teszi a világkereskedelem bővülését 2012-ben, ami a 20 évre számított 5,5 százalékos átlagos növekedési ütem alatt lesz. (Lásd az 1. táblázatot.) Ezen belül a fejlett országok exportja csak 1,5 százalékkal nőne, míg a fejlődőké 3,5 százalékkal. Ettől jóval nagyobb eltérés lenne a fejlett és a fejlődő országok importnövekedése között (0,4, illetve 5,4 százalék).

1. táblázat

A világ árukereskedelmének és GDP-jének alakulása, 2008–2013^a

(Évi százalékos változás)

	2008	2009	2010	2011	2012 ^a	2013 ^a
Az árukereskedelem volumene	2,3	–12,5	13,9	5,0	2,5	4,5
Export						
Fejlett országok	0,9	–15,2	13,0	4,6	1,5	3,3
Fejlődő országok + FÁK	4,3	–7,8	15,3	5,3	3,5	5,7
Import						
Fejlett országok	–1,1	–14,4	11,0	2,9	0,4	3,4
Fejlődő országok + FÁK	8,6	–10,5	18,3	8,3	5,4	6,1
Reál GDP						
Fejlett országok	0,0	–3,8	2,7	1,5	1,2	1,5
Fejlődő országok + FÁK	5,6	2,2	7,3	5,3	4,9	5,2

^a A 2012-re és 2013-ra vonatkozó adatok előrejelzések.

Forrás: WTO [2012a, 2. o].

² Ezek részletes bemutatását és elemzését lásd: Kiss [2012a].

³ Az előrejelzés szerint 1,2 százalékos növekedés várható a fejlett és 4,9 százalékos a fejlődő országokban.

Az ENSZ 2013 januárjában közzétett jelentése (UN, 2013) szerint a világ áru- és szolgáltatáskereskedelme 2012-ben előzetes becslések szerint 3,3 százalékkal bővült a világ GDP-jének 2,2 százalékos növekedése mellett. A 3,3 százalékos növekedési ütem 0,8 százalékkal kevesebb, mint amit 2012 júniusában prognosztizáltak.

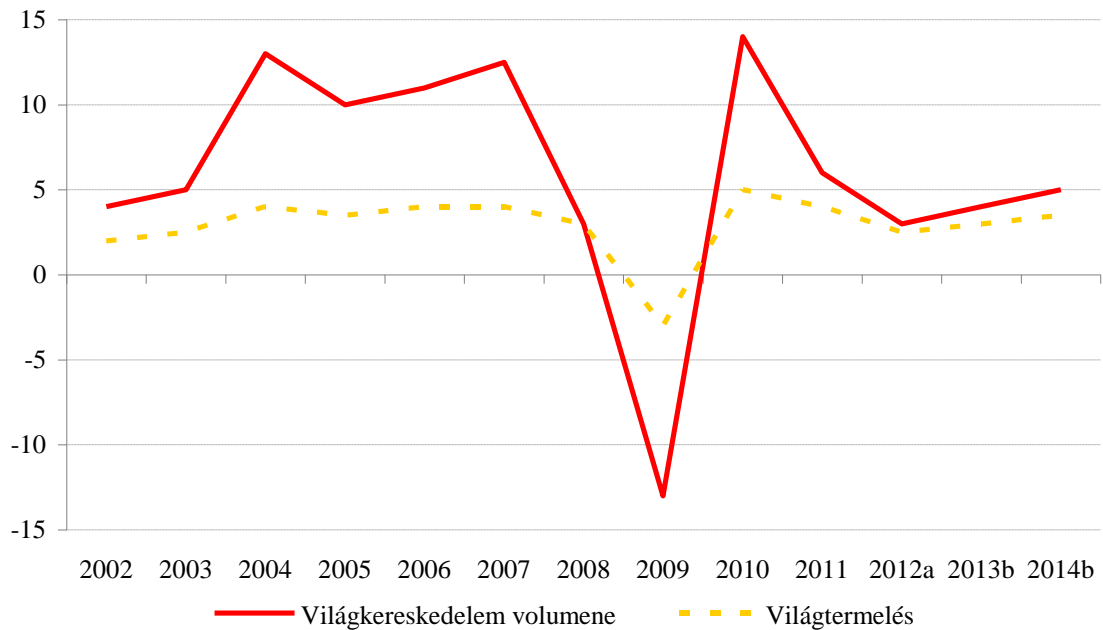
Ami a 2013-as előrejelzéseket illeti, 2012 áprilisában a WTO – a világ GDP-jének 2,7 százalékos növekedését feltételezve – a világkereskedelem volumenének 5,6 százalékos bővülésével számolt, vagyis azzal, hogy immáron a 20 éves trendnek megfelelően fog emelkedni a világ árukereskedelme. 2012 szeptemberében azonban lefelé korigálta előrejelzését a Világkereskedelmi Szervezet: 4,5 százalékos kereskedelem-bővülést tartott elképzelhetőnek 2013-ra 2,4 százalékos reál GDP-növekedés mellett. (Lásd az *1. táblázat* utolsó oszlopát.) Hasonló eredményre jutott az ENSZ már említett jelentése (UN, 2013): 2013-ra 4,3 százalékos kereskedelem-növekedéssel számol, vagyis 0,8 százalékkal alacsonyabban, mint fél évvel korábban, 2014-re pedig 4,9 százalékkal, ami már 1,2 százalékkal alacsonyabb, mint a fél évvel korábbi prognózis. (Lásd az *1. ábrát*.) Mind a 4,3, mind a 4,9 százalékos növekedési ütem még mindig alatta van a 2005–2008-as évek 6,8 százalékos átlagának.⁴

1. ábra

A világ árukereskedelmének és termelésének együtt mozgó lelassulása, 2002–2014

(Évi százalékos növekedési ütem)

⁴ Ezen előrejelzéseknél némileg optimistább a HSBC (Hongkong and Shanghai Banking Corporation), amely szerint 2013-ban 5 százalékkal, 2014–2016 között pedig évi 6-7 százalékkal nőne a világkereskedelem (HSBC, 2013).



^a Részben becslés. ^b Előrejelzés.

Forrás: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/index.shtml>, 37. o.

Az évtizedes trendektől elmaradó tényszámok, illetve a folyamatosan lefelé korrigált előrejelzések miatt aligha beszélhetünk még a válságból való kilábalásról. Annál is kevésbé, mivel a fejlett országok legtöbbször (elsősorban az USA, illetve az Európai Unió) továbbra is válságban van, igen szerény növekedési ütemet, illetve sok esetben stagnálás közeli állapotot, sőt recessziót mutat. Az Európai Uniónak meg kell küzdenie az adósságválsággal, az eurózóna és az euró válságával, valamint kezelnie kell az igen magas munkanélküliséget.⁵ Az alkalmazott restriktív gazdasági intézkedések aligha növelik a fizetőképes (import-) keresletet, ugyanakkor a beruházások visszaesése a jövőbeni exportpotenciált szűkítheti. A fejlett országok (mindenekelőtt az eurózóna, valamint az USA és Japán) lanyha importkereslete pedig korlátozza a fejlődő és a feltörekvő országok (például Dél-Korea, Tajvan, Kína, illetve a nyerstermék- és energiaexportőr országok) exportlehetőségeit. A csökkenő exportbevételek és a hazai kereslet korlátossága a fejlődő országok gazdasági növekedési ütemezéséhez vezet, ami az importkereslet csökkenésében is megnyilvánul. Ez pedig negatívan hat a fejlett országok kereskedelmi kilátásaira.

⁵ 2011-ben az eurózóna munkanélküliségi rátája 10,1 százalék volt, s 2012-re várhatóan 11,2, 2013-ra pedig 11,4 százalékra emelkedik, és csak 2014-ben fog 10,8 százalékra csökkenni (Wéber, 2012).

Ezzel magyarázható, hogy a világgazdaság húzóerejének tekintett Kínában⁶ és a feltörekvő gazdaságokban (Brazília, India)⁷ is szelídül a gazdasági és az exportnövekedés üteme. Amennyiben Kínában bekövetkezik a modellváltás⁸ és a hangsúlyt az export *mellett* a belső kereslet élénkítésére helyezik, akkor Kína aligha fogja a korábbi mértékben dinamizálni a világkereskedelmet. A természeti csapások (mint például a 2011-es japán földrengés, a thaiföldi áradások vagy a 2012-es aszályok) és a politikai feszültségek (az arab tavasz, a líbiai események, a közel-keleti és afrikai konfliktusok) növelik a bizonytalanságot (például a nyerstermékekárak alakítása révén), és az előrejelzések további lefelé igazítását borítékolják. A világgazdaság növekedésének optimista forgatókönyve csak akkor tud megvalósulni, ha sikerül az adósságválságot és az euró válságát kezelni, elegendő pénzügyi forrás marad a gazdasági növekedés beindítására, az USA gazdasága növekedni kezd, s javítja a feltörekvő és a fejlődő országok exportlehetőségeit, vagyis élénkíti a keresletet. (Lásd a 2. ábrát.)

2. ábra

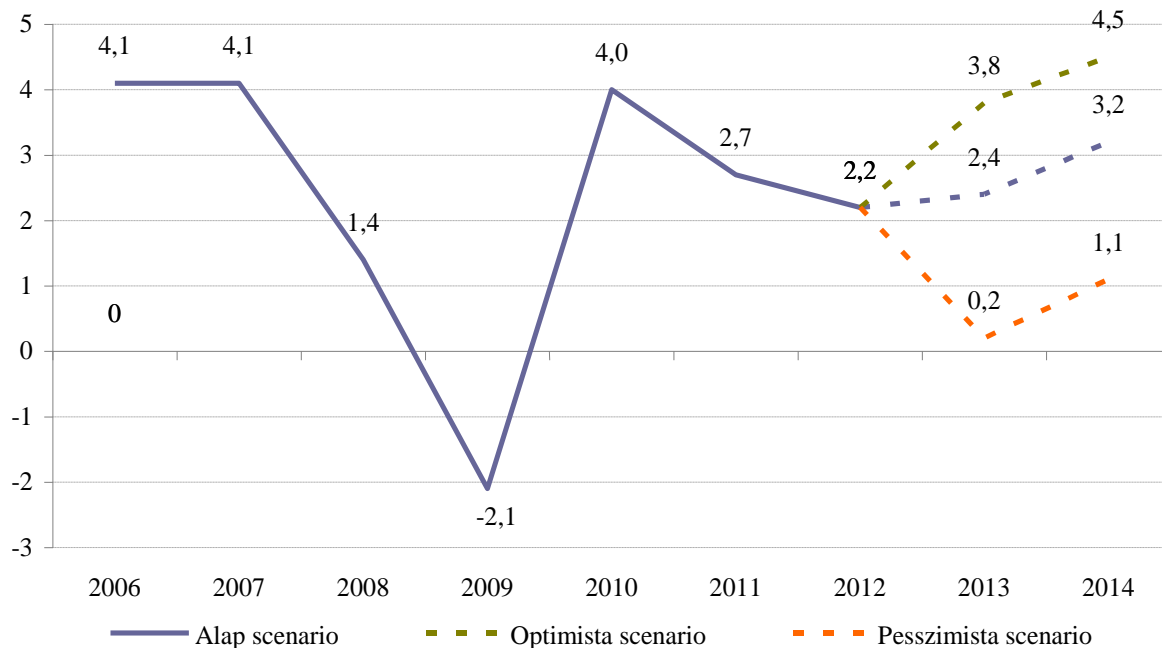
A világtermelés tényleges és várható alakulása, 2006–2014

(Éves százalékos változás)

⁶ 2012 első negyedében Kína gazdasági növekedési üteme 8,1 százalékra, míg a második negyedévben 7,6 százalékra csökkent az elmúlt 30 év 10 százalékon felüli dinamikájával szemben (*Figyelő*, 2012, 66. o.). Ugyanakkor 2013-ra már ismét 8 százalékon felüli növekedési ütemet (8-8,5 százalékosat) várnak s ezt remélik fenntartani a következő évtizedekben.

⁷ 2012-ben öt százalékot sem ér el India gazdasági növekedési üteme a jelentős aszály következtében.

⁸ Erről részletesen lásd: *Szunomár* [2012].



^a Részben becslés. ^b Előrejelzés.

Forrás: UN [2013, 3. o.].

Az egyes országcsoportok eltérő helyzete: a fejlődő országok további tényérése

Természetesen az egyes országok és országcsoportok külkereskedelme mind a válság idején, mind pedig a kilábalás éveiben eltérően alakult. A válság során a legerőteljesebb importcsökkenés a FÁK-ban, illetve Amerikában és Európában következett be (28 százalék, illetve 16 és 14 százalék), míg Indiában és Kínában – ha csekély mértékben is, de – nőtt az import volumene. Exportoldalon szintén a fejlett országok szenvedték el a legnagyobb csökkenést (15,1 százalék 2009-ben, de például Japánban közel 25 százalék volt), míg a fejlődő országok exportja „csak” 7,5 százalékkal csökkent. (Lásd a 2. táblázatot.)

Ami a válságból való kezdeti kilábalást illeti, e szempontból is a fejlődő országok teljesítettek jobban: míg a fejlett országok exportvolumene 2010-ben 13 százalékkal nőtt, a fejlődőké 15,3 százalékkal, de Kínáé már 28 százalékkal. (Lásd az 1. táblázatot.) Az importoldalon még erőteljesebb volt az eltérés a fejlődő országok javára (18,3 százalékos növekedés a fejlett országok 11 százalékával szemben). 2010-ben a világkereskedelem bővülésének fele a fejlődő országokból, s ezen belül is elsősorban Kelet- és Dél-Ázsiából, illetve Kínából eredt.

2011-ben 2010-hez képest a fejlett és a fejlődő országok teljesítménye közötti különbség némileg csökkent. Míg a fejlett országok exportvolumene 2011-ben 4,6 százalékkal nőtt, addig a fejlődő országoké „csak” 5,3 százalékkal. (Lásd az 1. táblázatot.) A fejlett országok

közül átlagon felüli teljesítményt nyújtott az USA a fejlett országok átlagát meghaladó 1,7 százalékos gazdasági növekedési üteme következtében, míg a fejlődők közül India (16,1 százalékos növekedéssel), illetve Kína. A félszázalékos japán exportcsökkenés alapvetően a 2011. március 11-én bekövetkezett földrengés következménye volt. (Lásd a 2. táblázatot.)

2. táblázat

A GDP és az árukereskedelem volumenének alakulása régióként, 2009–2011

(Százalékos változás)

	GDP			Export			Import		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Világ	-2,6	3,8	2,4	-12,0	13,8	5,0	-12,9	13,7	4,9
Észak-Amerika	-3,6	3,2	1,9	-14,8	14,9	6,2	-16,6	15,7	4,7
USA	-3,5	3,0	1,7	-14,0	15,4	7,2	-16,4	14,8	3,7
Dél- és Közép-Amerika	-0,3	6,1	4,5	-8,1	5,6	5,3	-16,5	22,9	10,4
Európa	-4,1	2,2	1,7	-14,1	10,9	5,0	-14,1	9,7	2,4
EU (27)	-4,3	2,1	1,5	-14,5	11,5	5,2	-14,1	9,5	2,0
FÁK	-6,9	4,7	4,6	-4,8	6,0	1,8	-28,0	18,6	16,7
Afrika	2,2	4,6	2,3	-3,7	3,0	-8,3	-5,1	7,3	5,0
Közél-Kelet	1,0	4,5	4,9	-4,6	6,5	5,4	-7,7	7,5	5,3
Ázsia	-0,1	6,4	3,5	-11,4	22,7	6,6	-7,7	18,2	6,4
Kína	9,2	10,4	9,2	-10,5	28,4	9,3	2,9	22,1	9,7
Japán	-6,3	4,0	-0,5	-24,9	27,5	-0,5	-12,2	10,1	1,9
India	6,8	10,1	7,8	-6,0	22,0	16,1	3,6	22,7	6,6

Forrás: A WTO adatai alapján készített saját összeállítás.

Az importoldalán továbbra is megmaradt a két régió jelentős különbsége: a fejlett országok importkereslete továbbra is nyomott maradt, hiszen csupán 2,9 százalékkal bővült a behozatal. A fejlődő országok ezzel szemben 8,3 százalékos importnövekedést tudtak felmutatni, és Kína még továbbra is bővülő piacot nyújtott az évi 9,7 százalékos behozatalnövekedéssel. (Lásd az 1. táblázatot.) E fejlemények következtében 2011-re a fejlődő országok adták a világexport 47 és a világimport 42 százalékát (ez a legmagasabb érték 1948 óta). Kína a világ vezető exportőre lett a világexport 10,4 százalékát adva, megelőzve az USA-t, Németországot és Japánt. A világimport 9,5 százalékaival Kína az USA mögött a második számú importőr lett, megelőzve Németországot és Japánt (*Kiss, 2012b*), 77. o., 1. számú melléklet).

3. táblázat

A világkereskedelem volumenének évenkénti alakulása országcsoportonként, 2004–2014

(Százalékos változás)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	^a	2012	^b	2013	^b	2014	^b
Exportvolumen															
Világ	10,2	8,4	9,3	7,1	3,3	-9,6	12,8	6,9	3,5	4,0	4,9				
<i>Fejlett országok</i>	8,0	5,8	8,9	6,3	2,0	11,8	11,0	5,5	2,4	3,0	4,9				
Észak-Amerika	7,9	6,1	6,3	7,6	4,0	10,1	10,2	6,3	3,7	3,1	4,3				
EU és a többi európai ország	7,5	5,8	9,6	5,7	1,6	11,4	10,4	5,9	2,1	3,1	4,3				
Fejlett Ázsia	11,5	5,3	8,6	7,6	1,3	18,4	18,2	0,7	1,8	2,2	6,0				
Átalakuló gazdaságok	12,9	4,1	7,5	7,4	1,6	-7,4	7,1	3,2	3,7	4,1	4,3				
Dél- és Kelet-Európa	7,7	9,3	9,4	6,0	2,9	12,9	12,3	4,6	1,2	4,1	4,6				
FÁK	13,2	4,0	7,1	7,6	1,5	-6,8	6,5	3,1	4,0	4,1	4,3				
<i>Fejlődő országok</i>	15,5	11,9	11,8	8,5	4,5	-5,5	17,2	9,2	4,1	5,3	6,2				
Latin-Amerika	12,4	7,4	7,2	5,3	1,6	-9,9	11,1	6,7	4,4	6,7	7,9				
Afrika	6,6	10,6	13,5	3,7	9,6	14,4	10,2	0,2	9,2	6,6	6,2				
Közel-Kelet	14,0	9,9	7,4	5,7	4,3	-7,4	6,6	7,5	4,8	2,2	4,2				
Dél- és Kelet-Ázsia	17,9	14,3	13,3	10,8	4,3	-3,0	20,9	11,0	3,6	5,3	6,2				
Importvolumen															
Világ	11,4	8,5	9,4	7,9	2,0	-9,8	13,8	7,0	3,0	4,6	5,0				
<i>Fejlett országok</i>	8,6	6,1	8	5,0	0,1	11,9	10,5	4,6	1,8	3,2	3,9				
Észak-Amerika	10,7	6,6	5,8	2,7	-1,9	13,6	13,0	4,8	3,0	3,3	5,3				
EU és a többi európai ország	7,6	6,3	9,5	5,9	1,1	11,3	9,3	4,2	0,5	2,7	4,3				
Fejlett Ázsia	8,9	4,8	5,4	5,2	-0,7	10,7	11,0	7,6	8,0	2,5	-1,0				
Átalakuló gazdaságok	18,7	11,1	15,7	22,2	11,8	25,4	16,4	15,6	7,2	7,6	7,8				
Dél- és Kelet-Európa	12,1	5,4	7,9	11,8	5,9	19,7	4,6	3,5	1,6	4,5	5,5				
FÁK	20,2	12	17,1	24,1	12,5	26,2	18,0	17,3	7,9	7,9	8,3				
<i>Fejlődő országok</i>	16,9	12,8	12,6	11,4	6,6	-5,4	18,9	10,1	5,1	6,1	7,0				
Latin-Amerika	13,8	11,2	14,1	13,0	8,0	-15	21,6	10,4	4,7	7,2	9,4				
Afrika	6,0	11,6	12,1	18,0	9,4	-6,3	7,9	8,7	14,8	10,3	9,0				
Közel-Kelet	21,2	15,4	13,6	19,9	8,2	12,6	7,8	7,6	5,1	4,1	4,0				
Kelet- és Dél-Ázsia	18,4	12,9	11,8	9,2	5,5	-1,2	21,7	10,4	4,1	5,5	6,9				

^aRészben becslés.

^bAz ENSZ LINK-projektjén alapuló alapszcenário szerinti előrejelzés.

Forrás: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/index.shtml>, 176–177. o. alapján.

Mivel a fejlett országok várható gazdasági növekedési üteme mind 2012-ben, mind pedig 2013-ban elmarad a fejlődő országokétól, ezért a jövőbeni export- és importnövekedésük is hasonló tendenciát fog mutatni. (Lásd az *1. táblázatot*.) Míg a világkereskedelem 2012-ben 2,5 százalékkal és 2013-ban 4,5 százalékkal bővül a WTO előrejelzése szerint, addig a fejlődő országok exportja 3,5, illetve 5,7 százalékkal nő, a fejlett országoké pedig 1,5, illetve 3,3

százalékkal. (Lásd az *1. táblázatot*.) Az import esetében ennél jelentősebb az eltérés a két országcsoport között (5,4 és 6,1, illetve 0,4 és 3,4 százalék). Vagyis a világkereskedelem motorja továbbra is a fejlődő régió marad.

Ugyanezt a feltételezést támasztja alá a *World Economic Situation and Prospects 2013*-as jelentése (UN, 2013), amely szerint a világexport dinamikáját továbbra is a fejlődő országok biztosítják, de az egyes térségek exportnövekedése sokkal kiegyensúlyozottabb lesz, mint a múltban: Kelet- és Dél-Ázsia exportnövekedése egy számjegyre szelődül, míg Afrika és Latin-Amerika kivitele dinamikusabbá válik. A fejlett országok csoportján belül az átmeneti gazdaságok exportja lesz átlagon felüli dinamikájú, míg az EU és az USA exportja csak lassan tér magához. Az import esetében hasonló lesz a helyzet: a fejlődő világban lesz erőteljesebb az importnövekedés, s ezen belül is Afrikában és Latin-Amerikában. A fejlett országok közül pedig az átmeneti gazdaságokat, továbbá a FÁK-at kell kiemelni. (Lásd a *3. táblázatot*.)

A HSBC előrejelzése szerint 2013 és 2030 között két számjegyű kereskedelemnövekedést fog produkálni India, Vietnam és Kína. Mexikó és Argentína külkereskedelme évi 8, illetve 7 százalékkal nőne, míg Kanadáé és az USA-é 6 százalék lenne 2015-ig, s utána kismértékben növekedne. A Közel-Kelet és Észak-Afrika kilátásait az olajárak csökkenése, illetve a politikai feszültségek okozta meggyengült befektetői bizalom fogja korlátozni. 2015-ig például Szaúd-Arábia exportja csak 4-6 százalékkal fog nőni. Európában a FÁK és Törökország fogja a legjelentősebb exportnövekedést produkálni (évi 9 százalék 2021 és 2030 között), míg Nyugat-Európa kivitele csak évi 4-6 százalékkal bővül (HSBC, 2013).

A szolgáltatáskereskedelem alakulása

Ahogy az egyes országok, illetve a világ GDP-jének előállításában is egyre nő a szolgáltatások szerepe,⁹ úgy erősödik a világkereskedelmen belüli súlyuk is. 2005 és 2011 között évi 9 százalékkal bővült a szolgáltatáskereskedelem értéke. 2011-re a világkereskedelmen belül a szolgáltatáskereskedelem súlya közel 20 százalékra nőtt. A válság idején elsősorban a kereskedelemhez közvetlenül kapcsolódó szolgáltatások, elsősorban a szállítás csökkent drasztikus mértékben. Ugyanakkor a 2010-es kereskedelemélénkülés is a szállításra hatott a legkedvezőbben. (Lásd a *4. táblázatot*.)

4. táblázat

A világ áru- és szolgáltatásexportja értékének alakulása, 2005–2011

⁹ Jelenleg a világ GDP-jének körülbelül 70 százaléka származik a szolgáltatásszektorból (*Elekes, 2012*).

(Milliárd USD és százalékos változás)

	Érték		Százalékos változás		
	2011	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2005–2011 közötti évek átlaga
Áruexport	18 217	–22	22	19	10
Szolgáltatásexport	4 149	–11	10	11	9
Szállítás	855	–23	15	8	7
Utazás	1 063	–9	9	12	7
Egyéb szolgáltatásexport	2 228	–7	8	11	10

Forrás: WTO [2012b] alapján készített összeállítás.

Habár a világ legjelentősebb szolgáltatásexportőrei tradicionálisan a fejlett országok (USA, Nagy-Britannia, Németország, Franciaország), 2011-re Kína már a 4. szolgáltatásexportőr volt a világranglistán, míg India a 6. A szolgáltatásimportban Kína a 3. lett az USA és Németország mögött, míg India került a 7. helyre. (*Kiss, 2012b*, 78. o., 2. számú melléklet.)

Fennmaradó egyensúlytalanságok

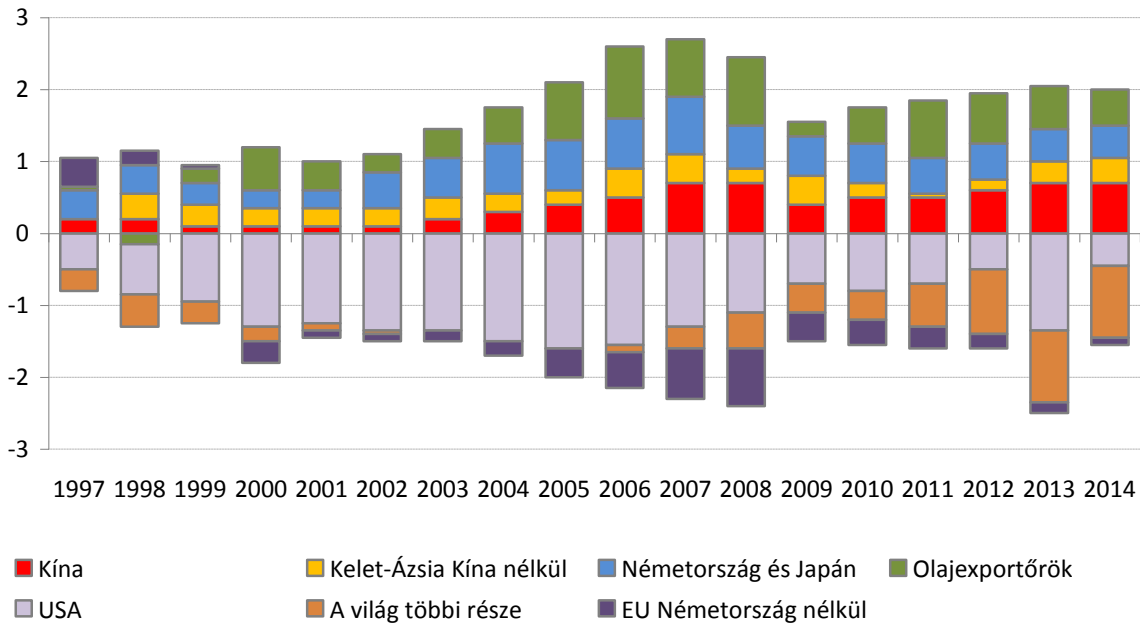
A világgazdasági és a külkereskedelmi válság következménye, hogy a már a válság előtt kialakult jelentős folyó fizetésimérleg-egyensúlytalanságok fennmaradtak a világban. Az országok egyik csoportjában javult a kereskedelmi és a folyó fizetési mérleg egyenlege, részben az exportvolumen-csökkenést meghaladó importcsökkenés, részben a terms of trade (kereskedelmi cserearány) javulása következtében, ami a nyersanyagárak emelkedésére vezethető vissza. (Lásd az *1. és 2. mellékletet.*) Az országok másik csoportjában romlott a kereskedelmi mérleg az export importénál drasztikusabb esése, a terms of trade romlása és a negatív jövedelemtranszfer következtében.¹⁰ (Lásd a *3. mellékletet.*) A két eltérő folyó fizetési pozícióval rendelkező országcsoport: a fizetésimérleg-hiánnyal küzdő USA és a Németországon kívüli EU, valamint kisebb mértékben India, Törökország és Ausztrália, illetve a jelentős fizetésimérleg-többlettel rendelkező Kína, a Kínán kívüli Kelet-Ázsia, Németország, Japán és az olajexportőr-országok (Oroszország, Szaúd-Arábia, Kuvait, Norvégia, Malajzia). (Lásd a *3. ábrát.*)

3. ábra

¹⁰ Erről részletesen lásd: *Kiss [2012a]*, 1.4. pont.

A globális egyensúlytalanságok, a folyó fizetésimérleg-egyenlegek alakulása 1997–2014 között

(A globális GDP százalékában)



^a Részben becslés. ^b Előrejelzés.

Forrás: UN [2013], 20. o.

2011-ben és 2012-ben továbbra is az USA küzdött a legnagyobb (bár csökkenő) folyó fizetésimérleg-hiánnyal. 2011-ben a 470 milliárd dolláros deficit legfőbb oka a 784 milliárd dolláros árukereskedelmi mérleghiány, amit a szolgáltatáskereskedelem 187 milliárdos többlete nem tudott ellensúlyozni. 2012-re az USA folyó fizetésimérleg-hiánya csak kismértékben csökkent (467 milliárd dollárra), a GDP-je 3,1 százalékára, ami – összehasonlítva a 2006-os év 800 milliárd dolláros (a GDP 6 százalékát elérő) csúcsával – jelentős eredménynek tűnik. Ugyanakkor látni kell, hogy a látszólag kedvezőbb mutatók mögött az export- és az importkereslet csökkenése, a megtakarítási ráta kismértékű növekedése, a beruházási ráta¹¹ és az állami kiadások csökkenése, vagyis egy gyengén növekvő gazdaság áll.

Kína folyó fizetési mérlegének többlete valamelyest csökkent 2011-ben,¹² de a 250 milliárdos többlet így is GDP-je 4 százalékát tette ki, aminek következtében devizatartalékai

¹¹ Míg 2007-ben a beruházások a GDP 19,2 százalékát tették ki, addig 2012-ben 16,4 százalékát (UN, 2013).

¹² A kínai árukereskedelmi többlet 156 milliárd dollár, míg a szolgáltatáskereskedelem hiánya 54 milliárd dollár volt.

3345 milliárd dollárra nőttek, ezzel a világtartalékok közel 21 százalékaival rendelkezett. 2012-ben tovább csökkent Kína folyó fizetési mérlegének többlete, s GDP-je 2 százalékaival felelt meg, ami jelentős csökkenést mutat a 2007-es 10 százalékhöz képest. A csökkenés alapvető oka sokkal inkább az exportnövekedés mérséklődése, mint a belső kereslet által generált import növekedése volt. 2012-ben nemcsak az export, hanem az import növekedési üteme is csökkent Kínában, annak ellenére, hogy a kínai kormány intézkedéseket hozott a fogyasztás élénkítésére. (Lásd a 4. mellékletet.) A megtakarítási és a beruházási ráta különbségének csökkenése ugyanis a beruházások visszafogásának volt a következménye, s nem a fogyasztás növekedéséé.

Japán esetében a folyó fizetési mérleg többlete az áru- és szolgáltatáskereskedelmi mérleg deficitje ellenére 2011-ben a GDP 2,5 százalékaival volt egyenlő, 2012-ben pedig 5 százalékaival. A kereskedelmimérleg-hiányt 2012-ben a növekvő olajimport és az export csökkenése idézte elő. Németország 5 százalékos GDP-arányos fizetésimérleg-többlete 2011-ben részben a 220 milliárd dolláros kereskedelmimérleg-többletnek az eredője volt. 2012-ben hasonló mértéket ért el a német folyó fizetésimérleg-többlete, mint a megelőző évben. 2011-ben – alapvetően az olajárak emelkedésének hatására – a legnagyobb folyó fizetésimérleg-többlettel az *olajexportőr országok* rendelkeztek: többletük – 220 milliárd dolláros kereskedelmimérleg-többlet hatására – összesített GDP-jük 20 százalékát érte el. (Lásd az 5. táblázatot.)

5. táblázat

A folyó fizetési mérleg alakulása az egyes országokban, illetve országcsoportokban

2003–2011 között

(Milliárd dollár)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Fejlett országok</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Japán	316,8	332,2	502,4	579,9	532,6	663,3	226,8	192,8	262,3
USA	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Európa ^a	519,1	628,5	745,8	800,6	710,3	677,1	381,9	442,0	465,9
EU-15	87,3	146,8	106,6	82,1	22,9	–93,0	92,6	135,1	173,4
Új EU-tagállamok	45,4	112,5	48,0	33,2	40,9	–57,7	34,3	44,8	72,1
Átalakuló gazdaságok	–28,5	–45,7	–40,1	–60,7	102,6	113,9	–34,5	–39,1	–37,6
	30,1	56,4	80,1	87,4	55,8	83,8	31,3	65,9	105,5

Dél- és Kelet-Európa	-5,7	-7,1	-7,4	-8,7	-15,4	-24,6	-10,7	-6,9	-9,1
FÁK	36,2	63,9	88,2	97,2	73,2	111,2	43,2	74,0	116,2
<i>Fejlődő országok</i>	223	275	458,8	709,5	791,4	776	420,9	446,8	548,4
Nettó energiaexportőrök	78,7	119,5	268,1	390,6	351,6	448,9	85,8	231,0	462,0
Nettó energiaimportőrök	144,3	155,4	190,7	318,9	439,8	327,1	335,2	215,8	86,4
Latin-Amerika	10,6	23,0	37,7	51,1	15,3	-30	-19,9	-55,8	-71,8
Afrika	1,0	12,0	37,7	85,2	69,4	62,1	-34,3	1,4	-21,8
Közél-Kelet	40,0	58,3	142,6	184,6	145,6	228	43,8	104,2	254,8
Kelet- és Dél-Ázsia	171,4	181,6	240,8	388,7	561,1	515,8	431,3	397	387,2
A világ többi része	-63,8	-0,8	36,5	217	314,6	196,4	225,5	319,9	391,6

^a Európa = EU-15, új tagországok, Izland, Norvégia, Svájc.

Forrás: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/index.shtml>, 178. o.

Bár a WTO prognózisa a világgazdasági egyensúlytalanságok mérséklődésével számol, de viszonylag alacsony növekedési ütemeket és a jelenlegi megszorító intézkedések meglétét feltételezve. Amennyiben a világgazdasági növekedés magasabb fokozatba kapcsol, vagyis élénkül az importkereslet¹³ a fejlett országokban, s az olajárak is emelkednek, akkor ismét nőhet az USA folyó fizetési mérlegének hiánya. (Lásd a 2. ábrát.) Az is kérdéses, hogy a kínai export dinamikájának csökkenése és a belső kereslet élénkítésén alapuló modellváltás sikeres lesz-e (Szunomár, 2012), csökkenti-e az ország kereskedelmimérleg-többletét,¹⁴ avagy Kína is profitálni akar a nemzetközi kereskedelem élénküléséből.

Külföldi beruházások

A világkereskedelem válság miatti csökkenésének, illetve azóta is alacsony növekedési ütemének egyik oka a közvetlen külföldi befektetések, s azon belül is a zöldmezős beruházások drámai visszaesése volt 2009-ben. Mint a 4. ábrából látható, 2009-re az FDI-beáramlás közel 1198 milliárd dollárra csökkent a 2007-es 1976 milliárd dollárról.¹⁵ Azóta nőtt az FDI-beáramlás (2010-ben 1309 milliárd dollár, 2011-ben 1524 milliárd dollár volt), s megközelítette a válság előtti szintet. Ami a világkereskedelem szempontjából lényeges, az a zöldmezős beruházások alakulása, hiszen ezeknek van közvetlen kereskedelemgeneráló hatása. Míg 2008-ban a zöldmezős beruházások az összes FDI 91 százalékát tették ki és 1634

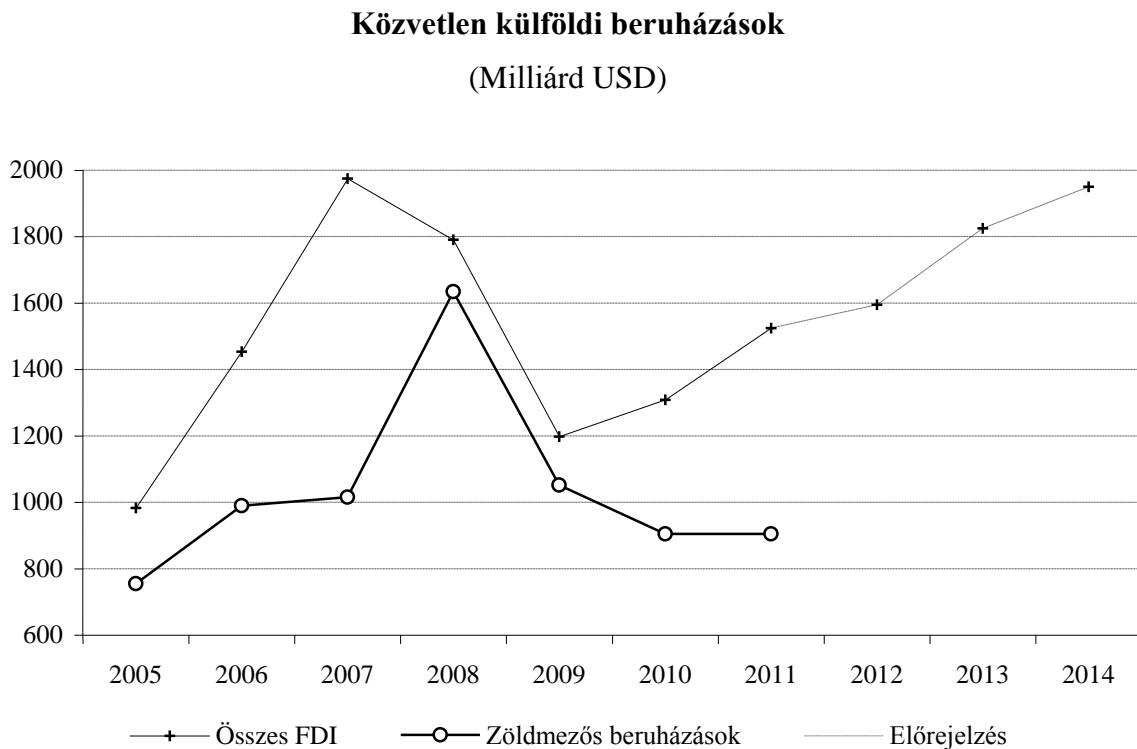
¹³ Egy 4 százalékos gazdasági növekedés akár 8 százalékos kereskedelem-bővüléssel is járhat.

¹⁴ 2012 júliusára a kínai kereskedelmi mérleg többlete 25,1 milliárd dollárra csökkent a megelőző hónap 31,7 milliárd dolláros szintjéhez képest.

¹⁵ Ennek okairól és összetevőiről lásd: Kiss [2012a].

milliárd dollárnyi értéket képviseltek, addig értékük a válság hatására folyamatosan csökkent, s 2011-re értékük 904 milliárd dollárral az összes FDI kevesebb mint 60 százalékával volt egyenlő.

4. ábra



Források: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>; 19., 189., 196. o. alapján készített saját összeállítás és számítás.

Ami a perspektívákat illeti, az UNCTAD becslése 2012-re 1495 és 1695 milliárd dollár közöttire teszi az FDI-beáramlást, ami a 2011-es szintet csak kismértékben haladná meg. A 2013-ra prognosztizált érték 1630-1925 milliárd dollár, míg 2014-ben 1700–2011 milliárd dollár. A nagyon tág határok jelentős bizonytalanságot sejtetnek. Még az optimista becslések valóra válása esetén is csak 2014-re érné el az FDI becsült szintje a válság előtti csúcst.¹⁶ Amennyiben továbbra is kedvezőtlen marad a beruházási klíma, nem sikerül a fejlett országok adósságválságát megoldani, növekednek a fiskális és pénzügyi egyensúlytalanságok, nő az olajár és a kínai piac sem bővül a korábbi mértékben, akkor csak később érheti el az FDI-beáramlás a válság előtti szintet, s nem lesz képes felpörgetni a kereskedelmet.

¹⁶ Érdemes megemlíteni, hogy az UNCTAD 2011-es *World Investment Reportja* (UNCTAD, 2011) még 2013-ra prognosztizálta a válság előtti csúcs elérését.

Kereskedelempolitikai keretfeltételek

A reálgazdasági folyamatokon – a növekedésen, az árak alakulásán, a tőkeforgalmon, a finanszírozáson – túl az egyes országok gazdaságpolitikája, a hazai és a nemzetközi kereskedelempolitikák is jelentős szerepet játszanak a világkereskedelem alakulásában.

A világgazdasági válság mélységéhez és mértékéhez, illetve a várakozásokhoz képest eléggé visszafogottak voltak az egyes államok által alkalmazott *nyílt protekcionista intézkedések*, mint például az indokolatlan vámemelés, a védintézkedések alkalmazása, az úgynevezett kiegyenlítő és antidömping vámok kivetése, a különböző nem tarifális eszközök (mennyiségi korlátozás, importtilalom, importengedélyezés, referenciaárak bevezetése, exportkorlátozás, exporttilalom, állat- és növény-egészségügyi előírások stb.) és az úgynevezett paratarifális eszközök alkalmazása.¹⁷ A nyílt protekcionizmus megjelenésének visszafogottsága valójában a gazdasági globalizáció igen magas szintjének és a nemzetközi munkamegosztás elmélyülésének, a határokon átívelő nemzetközi termelési láncok és multinacionális vállalatok térhódításának, valamint a gazdasági szereplők növekvő interdependenciájának tudható be. Bármelyik fajsúlyos nemzetközi aktor által bevezetett protekcionista intézkedés ugyanis igen gyorsan visszaüthet az azt alkalmazóra, s nemcsak annyira a várható viszontlépés, hanem a gazdasági összefonódás miatt is.

Ráadásul a WTO, az OECD, az UNCTAD, illetve a G20-ak és a különböző NGO-k (például a Global Trade Alert) is igen aktív szerepet játszottak a nyílt protekcionizmus visszaszorításában az egyes gazdaságok kereskedelmi gyakorlatának monitorozása révén, abban bízván, hogy a nyilvánosságtól tartva óvatosabbak lesznek a döntéshozók, és nem alakul ki egy ún. szemet szemért (tit-for-tat) protekcionizmus. Mindezekkel együtt a WTO legutóbbi felmérése szerint 2011. október közepe és 2012. május közepe között 124 új kereskedelemkorlátozó intézkedést vezettek be, míg a 2012 májusáig bevezetett intézkedések 18 százalékát visszavonták (Reports..., 2012). Összességében a válság kirobbanása óta bevezetett protekcionista intézkedések a világkereskedelem 3 százalékát érintették.

Ugyanakkor látni kell, hogy a válság kezelése folyamán a kormányok a nyílt protekcionista intézkedések helyett/mellett kiterjedten alkalmaztak olyan pénzügyi eszközöket (pénzügyi mentőcsomagok), illetve gazdaságösztönző intézkedéseket, amelyek ideiglenes jelleggel nyújtottak segítséget egyes ágazatoknak, szektoroknak, s ezzel a WTO által engedélyezett ún. contingency protectionism, vagyis a nem tradicionális protekcionizmus fogalomkörébe

¹⁷ Ezek részletes bemutatását és példáit lásd: Kiss [2012a].

tartoznak. Az intézkedések másik része pedig az ún. indirekt (burkolt, kúszó, lopakodó) protekcionizmus (creeping protectionism) kategóriájába tartozik (*Erixon–Sally*, 2010). Közös céljuk a belső kereslet élénkítése, a hazai gazdaság, termelés, piac, munkahely megőrzése/preferálása – igen sokszor a versenytársak kizárásával, a verseny torzításával, erőteljes állami beavatkozással és a szabad kereskedelem közvetlen és közvetett korlátozásával.¹⁸

Igen nehezen megválaszolható kérdés, hogy miként alakult volna, illetve hogyan alakulna a nemzetközi kereskedelempolitika, ha a *WTO* 2001 januárjában megindult *dohai fordulóját* sikerül idejekorán lezárni, s nem fullad kudarcba. Az tény, hogy már a válságot megelőzően is erőteljesen elterjedt a bilateralizmus a világkereskedelemben a multilateralizmus ellenében: 2010-ra immáron 300 bilaterális, illetve regionális megállapodás volt a világon, és a világkereskedelem több mint 80 százaléka régiókon belüli kereskedelem volt (*WTO*, 2011). Ezek elterjedését az magyarázza, hogy a regionális kereskedelmi megállapodásokra úgy tekintenek az abban résztvevők, mint ami megvédi őket a külső sokkóktól, különösen válság idején.

Kétségtelen, hogy a dohai forduló mielőbbi befejezése pozitív hatással lett volna a válságból való kilábalásra. Becslések szerint a forduló 2010-ig történő lezárásának jóléti hatása évi 150 milliárd dollárt ért volna el (*UN*, 2010). Ez csak töredéke a több ezermilliárd dolláros pénzügyi ösztönző csomagoknak, mégis jelentős szerepet játszhatott volna az újprotekcionizmus kialakulása megelőzésében. Ma már egyértelmű, hogy az eltérő álláspontok és a nagyfokú érdekellentétek miatt nincs remény arra, hogy a fordulót az eredeti elképzeléseknek megfelelően sikerül tovább folytatni (*Doha...*, 2011*b*, *WTO*, 2010, *WTO*, 2012*d*). Kérdés, hogy a dohai forduló témahalmazából sikerül-e minden egyes kérdést külön megtárgyalni és minden tagra nézve kötelező megállapodásra jutni. Ráadásul a 2001-ben elindított témák közül igen sok aktualitását veszítette (például az agrártámogatások kérdése a magas élelmiszerárak következtében), miközben igen sok napirenden nem szereplő probléma megtárgyalása (például a nyersanyagokhoz, az energiához, a vízhez való hozzájutás kérdése) szükségessé vált (*Doha...*, 2011*a*). A másik kérdés, hogy a forduló kudarcra után tovább erősödik-e a bilaterális kereskedelmi megállapodásokba való menekülés¹⁹ és erősödik-e a

¹⁸ A leggyakrabban alkalmazott eszközökről és ezek hatásáról lásd: *Kiss* [2012*a*].

¹⁹ Ennek egyik legutóbbi fejleménye az EU-nak Dél-Koreával kötött megállapodása. Az USA pedig egy ún. Trans-Pacific Partnership megállapodást tervez kötni Ausztráliával, Új-Zélanddal, öt délkelet-ázsiai országgal, Chilével és Peruvál.

protekciónizmus. Az egyetlen pozitív fejleménynek az tekinthető, hogy a WTO-tagok megállapodtak Oroszország felvételéről, és azzal, hogy 2012 augusztusában a világ 6. gazdasági hatalma taggá vált, a WTO hatálya a világkereskedelem valamennyi meghatározó szereplőjére kiterjed. Szakértők ugyanis úgy látják, hogy a világkereskedelem nemzetközi szabályozásának nagy szerepe volt és van abban, hogy a válság hatására nem mélyül(t) el a protekciónizmus (Tényleg..., 2011).

Összefoglalás és következtetések Magyarország számára

A fentiekben bemutatott tényekből és tendenciákból az alábbiakra lehet következtetni:

- A reálgazdasághoz hasonlóan a világkereskedelem is csak lassan lábál ki a válságból.
- A világkereskedelem jövőbeni alakulása a gazdasági növekedés beindulásától és tartós fennmaradásától függ, azzal mutat szoros, kvantifikálható korrelációt.²⁰
- Jelentős visszahúzó erő a gyenge amerikai gazdaság, a japán gazdaság lassú növekedése, az európai stagnálás/recesszió, az euróövezet és az euró válsága, az adósságválság és a magas munkanélküliség.
- A restriktív monetáris és megszorító gazdaságpolitikai intézkedések, valamint az adósságkezelés ugyancsak a kereskedelem bővülés ellen dolgoznak.
- Sok a bizonytalansági, illetve előre nem látható gazdasági, politikai, természeti tényező (konfliktusok, klímaváltozás).
- A nyerstermékek (különösen az olaj) ára továbbra is volatilis, esetleges növekedése eltérő hatással lesz az azt exportáló és az azt importálni kénytelen országokra.
- A fejlődő régiók és azon belül is Kína és India marad a világ áru- és szolgáltatáskereskedelmének motorja, még akkor is, ha a kínai gazdaság alacsonyabb fokozatra kapcsol.
- A világgazdaságban kialakult pénzügyi egyensúlytalanságokat csökkenteni/kezelni kell.
- A világkereskedelem bővülése nagyban függ a közvetlen külföldi tőkeforgalom élénkülésétől.

²⁰ Hosszú távú trendek alapján kimutatható, hogy a világkereskedelem általában kétszer olyan gyorsan bővül, mint a világ GDP-je.

– A globalizáció jelenlegi szintjén, a nemzetközi termelési láncok dominanciája mellett a nemzetgazdaságok érdeke a nyílt protekcionizmus elkerülése, a multilateralizmus erősítése akár a dohai forduló felélesztése révén.

Ami a magyar gazdaságot illeti, sem a bel-, sem a külgazdasági kilátások nem kedvezőek. Ugyanakkor egy kis, tőkehiányos és tradicionálisan exportorientált gazdaságnak nincs más választása, mint a változó körülményekhez maximálisan alkalmazkodni. Mind ez ideig a magyar gazdaság motorja az export, s ezen belül is a feldolgozóipari export volt, ami a multinacionális vállalatok és a külföldi tőke aktív részvételén alapult.²¹

Amennyiben ezt a modellt akarjuk a jövőben is követni, akkor ehhez egyrészt az exportálható *árualapokat* kell megtermelni, másrészt az értékesítésükhöz megfelelő piacot kell találni. Az előbbi feltétel teljesülése alapvetően a külföldi tőke beáramlásától, illetve a multinacionális vállalatok stratégiájától függ, vagyis attól, hogy továbbra is Magyarországot választják-e telephelyül. Ehhez telephelyi előnyöket kell biztosítani, illetve a vonzerőt növelni.²² Versenyképes, kiszámítható, megbízható és „barátságos” politikai, pénzügyi és gazdasági környezetet célszerű teremteni. Mivel az ország egyik számottevő komparatív előnye a munkaerő, így ennek minőségét, képzettségét, struktúráját alapvetően a beáramló külföldi tőke nyomán kialakuló termelési profilhoz kell igazítani. Ezen felül az infrastruktúra fejlettsége, versenyképessége, kifogástalan működése és minősége ugyancsak szükséges a tőkevonzó képesség növeléséhez és az ország fejlődéséhez, felzárkózásához. Nem beszélve az olyan „puha” feltételekről, mint a korrupció megzabolázása, a közbeszerzések tisztasága, a jogállamiság tiszteletben tartása.

A feldolgozóiparon túl lehetőségek vannak a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területén, s nemcsak a jelenleg ismét növekvő élelmiszerárak miatt, de annak következtében is, hogy az élelmiszer az energia mellett egyre inkább stratégiai terméké válik, s felértékeli azokat az országokat, amelyek megfelelő föld- és vízkészletekkel rendelkeznek. Ráadásul Magyarország nemcsak az agrárium végső termékét tudná értékesíteni, hanem a termelési

²¹ Az FDI részesedése az exportból mintegy 70 százalékos (*Vadász, 2012a, 26. o.*).

²² A Német–Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara felmérése szerint, míg 2011-ben a megkérdezett nemzetközi befektetők Magyarországot a régió 4. legvonzóbb országának tartották, addig 2012-ben már csak a 10. helyre tették (*Vadász, 2012b, 26. o.*).

lánc igen sok láncszemét is (agrártechnológia, fajtanemesítés, vetőmagvak, szaktudás, termelési rendszerek, vízgazdálkodás stb.).

A harmadik terület az egyre bővülő *szolgáltatáskereskedelembé* való intenzívebb bekapcsolódás lehetne. S itt nemcsak a klasszikus turizmusra gondolunk, hanem az információtechnológiai szolgáltatástól kezdve az egészségügyön át az oktatásig bezárólag igen sok ágazatra. Természetesen a lehetőségek kihasználáshoz fejleszteni kell ezen ágazatokat is. Kérdés, hogy nem vonható-e be a külföldi tőke nagyobb mértékben erre a célra, ha már a magyar tőke sem nem elégséges, sem nem hajlandó a fejlesztéshez.

Az érem másik oldala, hogy a nem eléggé dinamikusan növekvő világgazdaságban hol találunk megfelelő piacokat a magyar termékek számára. Tulajdonképpen szerencse, hogy a magyar exportvolumen olyan csekély mértékű, hogy elvileg nem kell értékesítési gondokkal küzdenie. Ugyanakkor jelenleg a fő probléma az, hogy a magyar export legfőbb piaci – nevezetesen az Európai Unió s azon belül is az eurózóna – recesszióban vannak, az importkeresletet nagymértékben visszafogják a megszorító intézkedések. Még a gazdasági motornak tekintett Németország is csak egy százalék alatti gazdasági növekedést produkált 2012-ben. Sem a megszorító intézkedések, sem az adósságkezelés nem vezet piacbővüléshez. Szűkebb környezetünkben, nevezetesen a kelet-közép-európai régióban csak csekély növekedésre számíthatunk, ráadásul a növekvő piaci versennyel is meg kell küzdeni.

Így csak a távolabbi régiókban reménykedhet a magyar külgazdaság. Ugyanakkor látni kell, hogy a versenyképesebb országok (például Finnország, Lengyelország, Németország, USA) is hasonlóképpen gondolkodnak. Ráadásul ezeket a potenciális piacokat sem kerülte el a válság, illetve a modellváltó Kínát már aligha lehet a korlátlan piaci lehetőségek hazájának tekinteni. Egyedül a nyerstermékexportőr s ezen belül is az olajexportőr országok piacán van jelentős fizetőképes kereslet, de piacaik speciális igényekkel rendelkeznek és nem mentesek a politikai konfliktusoktól. Oroszország WTO-tagságához sem lehet vérmes reményeket fűzni: a kétoldalú kereskedelmet ugyanis a magyar energiaimport uralja, az importvámok csökkenése kismértékű,²³ a kedvezményes vámokat kvóták keretében nyújtják, a növekvő versenyben elsősorban a nagy nemzetközi multinacionális cégek lehetnek a nyertesek. Ugyanakkor a gyógyszeripar a szellemi tulajdonjogok védelme okán, valamint bizonyos

²³ Az agrárvámok 13,2 százalékról 10,8 százalékra csökkentek, az ipari termékeké pedig 9,5 százalékról 7,3 százalékra (*Piacnyitás...*, 2012).

szolgáltatások (építőipar, pénzügyi szolgáltatások) akár profitálhatnak is Oroszország WTO-tagságából.

Addig is, amíg a világgazdaság szekere visszatalál az eredeti kerékvágásba, korántsem szabad tétlenkedni. Az országot olyan gazdasági, politikai és mentális helyzetbe kell hozni, hogy alkalmas legyen a későbbiekben adódó lehetőségek kihasználására. Aligha jó üzenet, hogy a legfrissebb Global Competitiveness Report adatai szerint Magyarország szenvedte el az egyik legnagyobb esést, s jelenleg a 60. helyen áll (World Economic Forum, 2012).

Felhasznált irodalom

Doha egy esély maradt [2011b]: *Világgazdaság*, 43. évf., 16. sz., január 24., 5. o.

Doha Round... [2010]: Doha Round failure will be a big blow. *The Financial Express*, november 22. (online).

Doha..., [2011a]: Doha, Doha light, kudarc. *Világgazdaság*, 43. évf., 82. sz., április 29.

Elekes Andrea [2012]: Világgazdasági krízis – kereskedelmi, kereskedelempolitikai válaszok. *Külgazdaság*, LVI. évf., 1–2. sz., 76–104. o.

Erixon, F. – Sally, R. [2010]: Trade, Globalisation and Emerging Proteccionism since the Crisis. ECIPE Working Paper, No. 2.

HSCB [2013]: Trade growth to push SCF, says HSBC. *Trade finance news*, január 14. http://www.gtreview.com/trade-finance/global-trade-review-news/2012/November/Trade-growth-to-push-SCF-says-HSBC_10418.shtml

IMF [2012a]: Weak Global Recovery Depends on Progress in Europe and the United States. IMF Survey online, július 16., 5 o.

IMF [2012b]: World Economic Outlook, Update. IMF, július 16. Washington, 8 o.

Kiss Judit [2012a]: Túljutott a válságon a világkereskedelem? In: Elveszett illúziók. A világgazdaság tartós válságáról. (Szerk.: *Farkas Péter – Meisel Sándor – Weiner Csaba.*) MTA KRTK VKI, Budapest, 90–117. o.

Kiss Judit [2012b]: A világ áru- és szolgáltatáskereskedelmének várható alakulása, In: A változó világgazdaság. Útkeresések, tapasztalatok és kilátások, I. kötet: Globális kérdések. (Szerk.: *Farkas Péter – Meisel Sándor – Novák Tamás*), MTA KRTK VKI, Budapest, 57–79. o.

Piacnyitás... [2012]: Piacnyitás orosz módra. *Népszabadság*, augusztus 24., 9. o.

Reports... [2012]: Reports on G20 trade measures (mid October 2011 to mid-May 2012). WTO, május 31.

Szunomár Ágnes [2012]: Gazdasági modellváltás Kínában? Befelé forduló versus exportorientált gazdaságpolitika. In: *Farkas Péter – Meisel Sándor – Novák Tamás* (szerk.): A változó világgazdaság – útkeresések, tapasztalatok és kilátások. II. kötet, Európán kívüli régiók, MTA KRTK VKI, Budapest, 48–62. o.

Tényleg kudarcba... [2011]: Tényleg kudarcba fulladt Doha? *Világgazdaság*, 43. évf., 184. sz., szeptember 21.

UN [2010]: World Economic Situation and Prospects 2010. UN, New York.

UN [2012]: World Economic Situation and Prospects 2012. UN, New York.

UN [2013]: World Economic Situation and Prospects 2013. UN, New York.

UNCTAD [2011]: World Investment Report 2011. UNCTAD, New York and Geneva.

Vadász Zsuzsanna [2012a]: Csökken a vonzerő. *Figyelő*, 23. sz., 26. o.

Vadász Zsuzsanna [2012b]: Akadozó működőtöke-beáramlás. *Figyelő*, 23. sz., 26. o.

Wéber Balázs [2012]: Borús képet fest az EKB. Euróválság. Beavatkozás jöhet a recesszió és a munkanélküliség miatt. *Világgazdaság*, augusztus 10., 7. o.

World Economic Forum [2012]: Global Competitiveness Report 2012–2013. World Economic Forum, Geneva.

WTO [2011]: World Trade Report 2011. WTO, Geneva.

WTO [2012a]: Slow global growth to hit trade in 2012 and 2013, WTO says. WTO, *Press Releases*, szeptember 21., 6 o.

WTO [2012b]: World Trade Report 2012. WTO, Geneva.

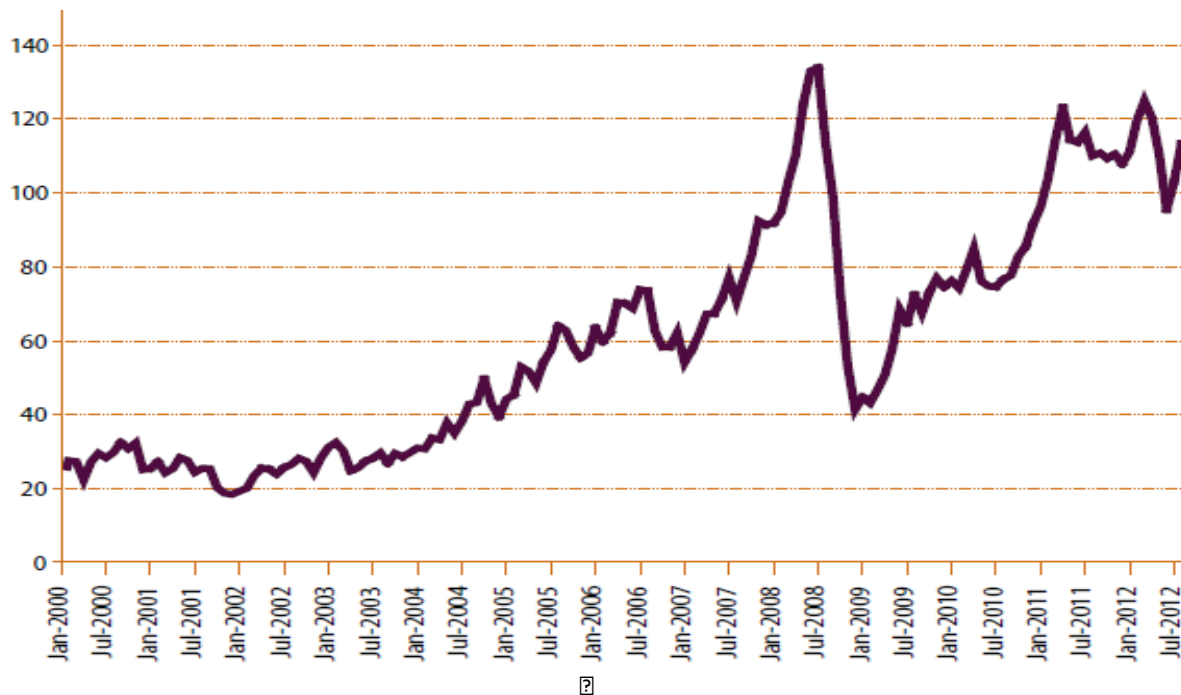
WTO [2012c]: World trade 2011, prospects for 2012. Trade growth to slow in 2012 after strong deceleration in 2011. Press release, április 12., WTO, 25 o.

WTO [2012d]: WTO Chief launches fresh efforts to revive Doha round. Economy Live, június 30. (online).

Mellékletek

1. melléklet

A Brent olaj árának alakulása 2007. január és 2013. január között (USD/barrel)

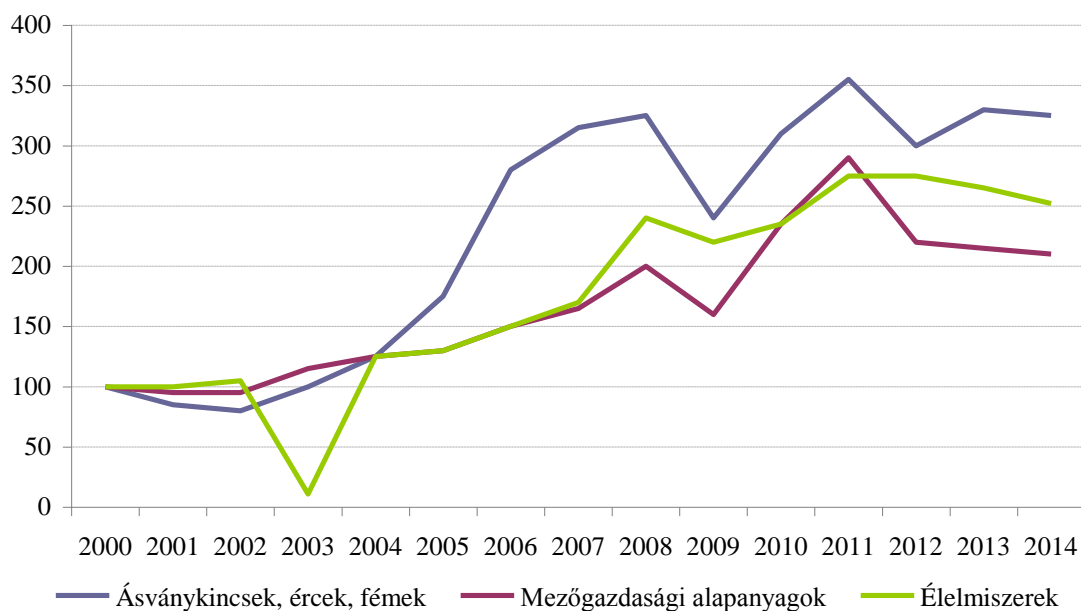


Forrás: eia.gov.com

2. melléklet

A nyerstermékek áralakulása, 2000–2014

(Index: 2000 = 100)



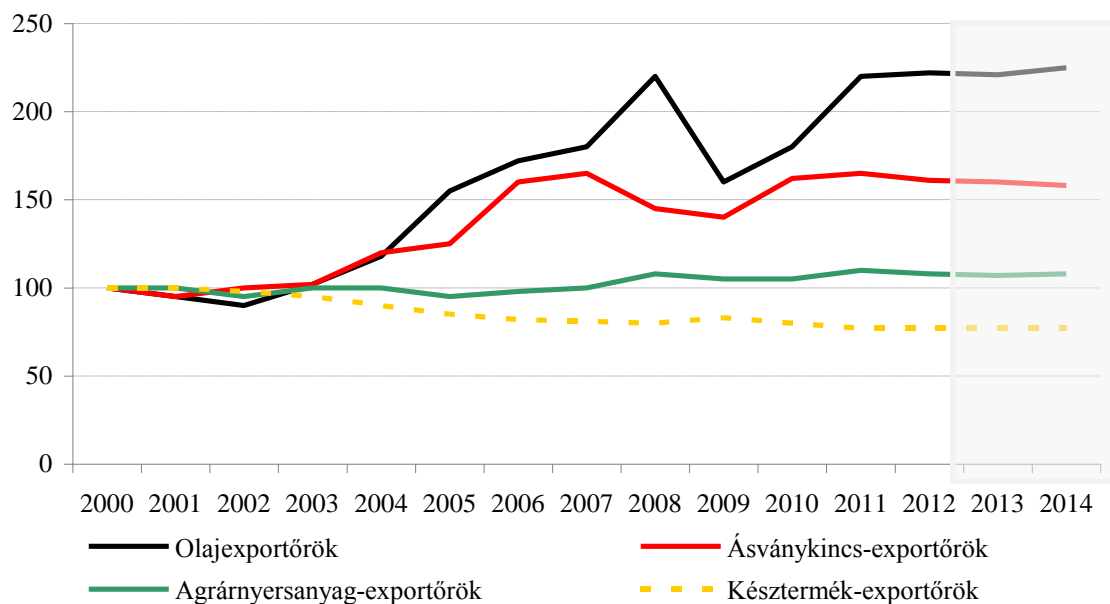
2

^a Részben becslés. ^b Előrejelzés.

Forrás: UN [2013], 15. o.

A terms of trade alakulása az egyes országcsoportokban, 2000–2014

(Index 2000 = 100)



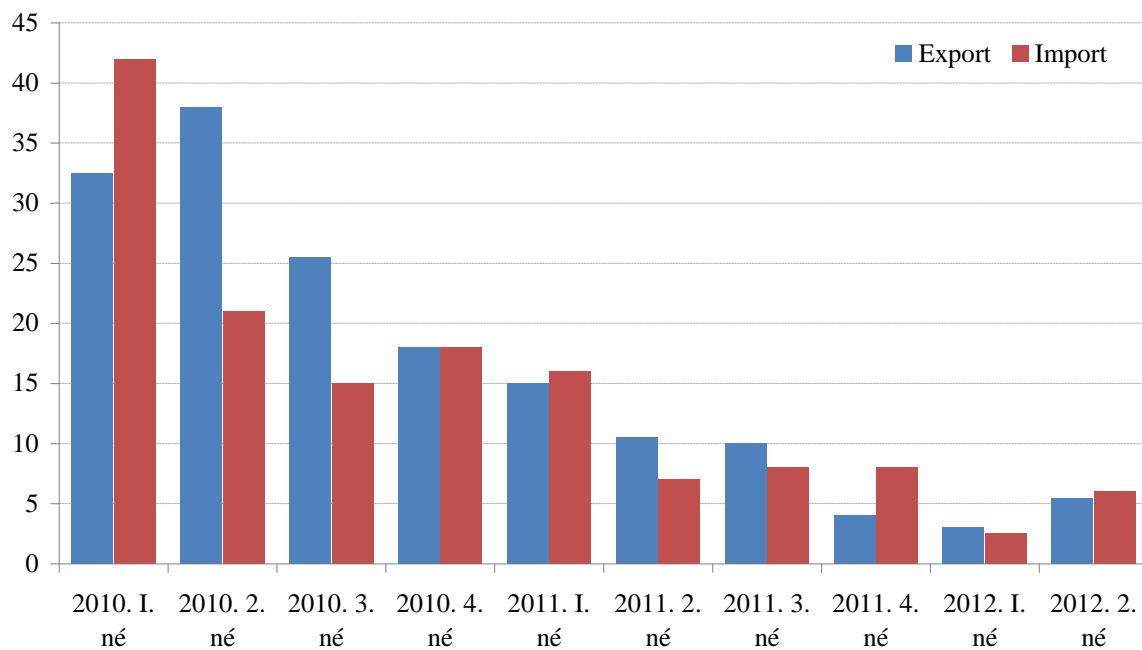
□

^a Részben becslés. ^b Előrejelzés.Forrás: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/index.shtml>, 53. o.

Kína áruexportjának és -importjának alakulása, 2010. 1. né.–2012. 2. né.

(Éves százalékos változás)

?



Forrás: WTO [2012a], 4. o.

Is world trade recovering from the crisis?

JUDIT KISS

World trade is slowly recovering from the crisis. Major constraints are: the weak US economy, the slow growth in Japan, stagnation and/or recession in the EU, the crisis of the eurozone, the debt crisis, the high unemployment rates, the monetary squeeze, the austerity measures, and the deceleration of foreign direct investment flows. The world economy is still struggling with large financial imbalances (with the USA and the EU countries excluding Germany on one side, and China, Germany, Japan and the oil-exporter countries on the other). World trade in goods and services remains driven by developing regions with special regard to China and India, even if the Chinese economy decelerates and changes its growth model. The world economy faces plenty of economic, geopolitical and natural uncertainties such as the volatility of commodity prices. The good news is that in the era of globalisation most of the countries are interested in preventing the proliferation of overt protectionism and strengthening multilateralism via revitalising the WTO negotiations.